

Şemaların Nesiller Arası Aktarımına Dair Bir Derleme*

Setenay Koç**

Sevda Sarı***

Öz

Çocukluk dönemindeki ebeveyn-çocuk iletişimlerinin yaşamın ileriki yıllarına olan etkisini vurgulayan Şema Terapi'ye giderek artan akademik ve klinik ilgi söz konusudur. Bu ilgi son on yılda şemaların nesiller arası aktarımı ile ilgili çalışmalarını da kapsamaktadır. Çocukların şemalarının oluşumuna en büyük etkiyi yapan ebeveynlerin, ebeveynlik davranışlarının da kendi şemalarından etkileniyor olması varsayımı bu çalışmaların arkasındaki temel varsayımlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma kapsamında incelenen, farklı örneklem büyüklükleri ve özelliklerine sahip araştırmaların bulguları şemaların nesiller arası geçişine ilişkin önemli kanıtlar sunmaktadır. Bu geçişte etkili olabilecek çeşitli değişkenlerin giderek daha fazla araştırma desenlerine dahil edilmesi, konunun giderek daha ayrıntılı ve derinlemesine incelenmesine olan ihtiyacı işaret etmektedir. Nesiller arası şema geçişinin boylamsal ve nitel desenlerle de araştırılmasının alandaki eksiklikleri kapatacağı düşünülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Şemaların nesiller arası aktarımı, şema terapi, duygusal ihtiyaçlar, ebeveyn şemaları, şema geçişi.

* Yazarın “Şemaların ve Temel Duygusal İhtiyaçların Nesillerarası Aktarımı” isimli doktora tezinden hazırlanmıştır.

** Doktora Öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul/Türkiye, setenaykafaa@gmail.com, orcid.org/0000-0001-8967-1262.

*** Dr. Öğr. Üyesi, Haliç Üniversitesi Psikoloji Bölümü, İstanbul/Türkiye, sevda.ksm@gmail.com, orcid.org/0000-0003-0117-8380.

A Review of the Inter Generational Transfer of Schemas

Abstract

There is an increasing academic and clinical interest in Schema Therapy, which emphasizes the impact of parent-child interactions during childhood on later life. This interest also includes the studies conducted on the intergenerational transmission of schemas in the past decade. One of the fundamental assumptions behind these studies is the assumption that the parental behaviors of the parents, who have the biggest influence on the formation of the child's schemas, are also influenced by their own schemas. The findings of the studies with different sample sizes and characteristics examined in this study provide significant evidence for the intergenerational transmission of schemas. The growing inclusion of various variables that may be influential in this transmission in research designs indicates the need for an increasingly more detailed and in-depth study of the subject. It is believed that investigating the intergenerational transmission of schemas with longitudinal and qualitative patterns will help fix the shortcomings in the field.

Keywords: Intergenerational transmission of schemas, schema therapy, emotional needs, parental schemas, schema transmission.

Şema Terapi Modeli

Bilişsel Davranışçı Terapi'ye yanıt vermeyen veya bir süre sonra hastalığı nükseden danışanlar için Jeffrey Young tarafından geliştirilen Şema Terapi^{1,2}, başlangıçta Beck'in Bilişsel Davranışçı modelindeki şema kavramsallaştırması ekseninde temellendirilmiş ve üçüncü kuşak Bilişsel Davranışçı Terapiler kapsamında sınıflandırılmıştır.³ Zamanla Psikanaliz, Gestalt ve Bağlanma Kuramı gibi temel bakış açılarından yararlanan ve çok çeşitli tekniklerin başarılı bir entegrasyonunu sağlayan, ayrı ve özgün bir terapi modeli haline gelmiştir.⁴ Young tarafından daha çok tekrarlanan psikolojik sorunlar ve kişilik bozukluklarını merkeze alan bir kuram olarak sunulsa da giderek büyüyen akademik ve klinik ilgi sonucunda, çok daha çeşitli psikolojik bozukluklarla çalışılır hale gelmiştir.⁵

Etkililik çalışmaları ile başarısı desteklenen Şema Terapi'nin⁶ odağında yer alan “şema” kavramı, literatürde daha önce Piaget ve Beck gibi bilişsel bakış açısını benimseyen araştırmacılar tarafından tanımlanmış ve çalışılmış olsa da Young'ın kavramsallaştırması ile genişletilmiş, kurama özgü hale gelmiştir.⁷ Young'ın yaklaşımının temelinde yer alan “erken dönem uyumsuz şemalar” kavramı; çocukluk veya ergenlik döneminde gelişen, kişinin yaşamı boyunca detaylanan ve önemli ölçüde işlev bozucu olan, kişinin kendisiyle ve başkalarıyla olan ilişkisiyle ilgili anıları, duyguları, bilişleri ve bedensel duyularını içeren, geniş ve yaygın bir tema veya örüntü olarak tanımlanmıştır.⁸ Bu şemaları kategorize etme ve kodlama çabaları, Young'ın fikirlerini bazı psikodinamik

- 1 Jeffrey E. Young – Marjorie E. Weishaar – Janet S. Klosko, *Schema Therapy: A Practitioner's Guide*, New York, Guilford Press, 2003, p. 3-5.
- 2 Jeffrey E. Young – Scott H. Kellogg, “Schema Therapy for Borderline Personality Disorder”, *Journal of Clinical Psychology*, vol. 62, no. 4, April 2006, p. 1.
- 3 Stephan Köhler – Anne Guhn – Felix Betzler – Christian Stiglmayr – Eva-Lotta Brakemeier – Philipp Sterzer, “Therapeutic Self-Disclosure within DBT, Schema Therapy, and CBASP: Opportunities and Challenges”, *Frontiers in Psychology*, vol. 8, art. 2073, November 2017, p. 1.
- 4 David Edwards – Arnoud Arntz, “Schema Therapy in Historical Perspective”, *The Wiley-Blackwell Handbook of Schema Therapy*, (içinde), Sussex, Wiley & Sons, 2012, p. 6-11.
- 5 Samantha A. Masley – David A. Gillanders – Susan G. Simpson – Morag A. Taylor, “A Systematic Review of the Evidence Base for Schema Therapy”, *Cognitive Behavior Therapy*, vol. 41, no. 3, 2012, p. 187-200.
- 6 Daniela Schneider Bakos – Alex Eduardo Gallo – Ricardo Wainer, “Systematic Review of the Clinical Effectiveness of Schema Therapy”, *Contemporary Behavioral Health Care*, December, 2015, vol. 1, no. 1, p. 11-15.
- 7 Edwards – Arntz, *a.g.e.*, p. 15-20.
- 8 Young – Weishaar – Klosko, *a.g.e.*, p. 7-9.

düşünürlerin, özellikle nesne ilişkileri ve bağlanma kuramcılarının fikirlerine yaklaştırmıştır.⁹

Young, Bilişsel Terapiye yanıt vermeyen veya bir süre sonra hastalığı nükseden hastalarının, BDT'nin (Bilişsel Davranışçı Terapi), bireyin duygu ve düşüncelerine ulaşabileceği, bu duygu ve düşünceleri akıl yürüterek çürütebileceği, net tedavi hedefleri belirleyebileceği, tedavi protokolüne uyabileceği ve terapistle işbirlikçi bir ilişki kurabileceği gibi temel varsayımlarını karşılayamadığını görmüştür.¹⁰ Bowlby ve Ainsworth tarafından “içsel çalışan modeller” olarak ifade edilen yapıların¹¹, bu hastaların sahip olduğu katı bilişsel yapılara gelişimsel bir bakış açısı ile açıklama sağladığını; bu erken dönem uyumsuz şemaların, bilişsel kuramcılarının iddia ettiği farklı olarak anıları, duyguları, bilişleri ve bedensel duyularını içerdiğini vurgulamıştır.¹² Böylece psikolojik bozukluklarının gelişimsel olarak açıklanmasında olduğu kadar; terapide istenen değişimi sağlayacak mekanizmanın açıklanmasında da bireyin şemalarını (Şema kavramı her ne kadar nötr bir anlama sahip olsa da bu makalede Young'un “erken dönem uyumsuz şemalar” anlamında kullanılacaktır.) fark etmesi ve yeniden düzenlemesi merkeze alınmıştır.¹³ Şemaların değerlendirilmesi ve tanımlanması için ise Young ve arkadaşları tarafından geliştirilen ve kuramsal arka planla uyumlu çeşitli ölçekler, imgeleme çalışmaları, hastanın terapideki davranışının gözlemlenmesi, hastanın durum/deneyim/zorluklara bakış açısı gibi yollar belirlenmiştir.¹⁴ Terapötik müdahalelerin gücünü büyük ölçüde artırmanın bir yolu olarak Young, özellikle imgeleme çalışmaları ve boş sandalye diyalogları gibi Gestalt ve duygu odaklı terapilerden bir dizi tekniği birleştirmiş, böylece ortaya oldukça bütünleştirici bir psikoterapi kuramı çıkmıştır.¹⁵

Young ve arkadaşlarının belirlediği Terk edilme/İstikrarsızlık, Güvensizlik/Kötüye Kullanılma, Duyguları Bastırma, Kusurluluk/Utanç, Sosyal İzolasyon/

9 David Edwards – Arnoud Arntz, *a.g.e.* p. 15-20.

10 Cathy Flanagan – Travis Atkinson – Jeffrey Young, “An Introduction to Schema Therapy: Origins, Overview, Research Status and Future Directions”, *Creative Methods in Schema Therapy*, (içinde), New York, Routledge Press, 2020, p. 1.

11 John Bowlby, “The Bowlby-Ainsworth Attachment Theory”, *Behavioral and Brain Sciences*, vol. 2, no. 4, December 1979, p. 637-638.

12 Eshkol Rafaeli – David P. Bernstein – Jeffrey Young, *Schema Therapy: Distinctive Features*, New York, Routledge Press, 2010, p. 2.

13 Bahar Köse Karaca, “Şema Terapi”, *Bilişsel Davranışçı Psikoterapide Yeni Gelişmeler*, (içinde), Ankara, Nobel Yayın, 2021, s. 178.

14 Rafaeli – Bernstein – Young, *a.g.e.*, p. 63-91.

15 Rafaeli – Bernstein – Young, *a.g.e.*, p. 8.

Yabancılaşma, Bağımlılık/Yetersizlik, Hastalıklar ve Tehditler Karşısında Dayanıksızlık, İç İç Geçme/Gelişmemiş Benlik, Başarısızlık, Haklılık/Büyüklenme, Yetersiz Özdenetim, Boyun Eğicilik, Kendini Feda, Onay Arayıcılık, Karamsarlık, Duygusal Yoksunluk, Yüksek Standartlar ve Cezalandırıcılık şemaları, 5 ayrı şema alanında gruplanmaktadır. Bunlar, Kopukluk/Reddedilme, Zedelenmiş Özerklik/Performans, Zedelenmiş Sınırlar, Başkaları Yönelimlilik ve Aşırı tetikte olma/Baskılama'dır. Bu şemaların ve şema alanlarının ölçümünde kullanılan Young Şema Ölçeği, Soygüt ve arkadaşları tarafından Türkçeye uyarlanmıştır ve bazı şema alanlarında değişiklikler gözlenmiştir.¹⁶ Bach ve arkadaşlarının 2018 yılındaki çalışmalarında şemaların ve temel duygusal ihtiyaçların 4 ayrı şema alanında gruplandığı görülmüştür. Bu çalışma aynı zamanda şemalarla birlikte temel duygusal ihtiyaçların da bu 4 grupta toplandığını göstermektedir.¹⁷

Young'a göre en güçlü ve merkezi erken dönem uyumsuz şemalar tipik olarak çekirdek ailedeki deneyimler ile oluşur. Erken dönem uyumsuz şemaların oluşumunda etkili olan dört tür erken yaşam deneyiminden söz edilir. Birincisi, çocuğun bakım, istikrar, anlaşılma veya sevilme gibi ihtiyaçlarının toksik şekilde engellenmesidir. İkincisi, çocuğa zarar veren veya onu çeşitli şekillerde inciten travmatik deneyimlerdir. Üçüncüsü çocuğa normal şekilde verildiğinde iyi gelecek olan "iyi şeyler" in fazla ve orantısız sunulmasıdır. Dördüncüsü çocuğun düşünceleri, duyguları, deneyimleri ve şemaları bağlamında önemli kişilerle (ebeveynler, bakım verenler) "seçici özdeşleşmesi"dir.¹⁸ Doğuştan gelen mizaç, çocuğun ebeveyn özellikleriyle özdeşleşmesi ve içselleştirilmesinde önemli bir belirleyicidir. Bu deneyimlerin her biri çocuğun ailesinde, özellikle de ebeveynleri ile olan etkileşiminde ortaya çıkmaktadır.¹⁹

Şema Terapi çocuk ve ebeveyn arasındaki (şemaların oluşumunda etkili olan) bu ilişkiyi, bireyin yetişkin yaşamındaki hem örüntüsel ve kronik sorunların temeli olarak, hem de depresyon ve kaygı bozuklukları gibi daha belirtisel diğer bozukluklarda kırılabilirlik oluşturan bir etken olarak kavramsallaştırmakta;

16 Gonca Soygüt – Alp Karaosmanoğlu – Zehra Çakır, "Assessment of Early Maladaptive Schemas: A Psychometric Study of the Turkish Young Schema Questionnaire-Short Form-3", *Türk Psikiyatri Dergisi*, vol. 20, no. 1, Spring 2009, p. 74-85.

17 Bo Bach – George Lockwood – Jeffrey E. Young, "A New Look at The Schema Therapy Model: Organization and Role of Early Maladaptive Schemas", *Cognitive Behaviour Therapy*, vol. 47, no. 4, July 2018, p. 9.

18 Young - Weishaar - Klosko, *a.g.e.*, p. 7-9.

19 George Lockwood - Poul Perris, "A New Look At Core Emotional Needs", *The Wiley-Blackwell Handbook of Schema Therapy: Theory, Research, and Practice*, p. 41-66.

alan yazında şemalar ve çeşitli psikopatolojiler arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok çalışma bulunmaktadır.^{20,21} Psikopatolojilerin çeşitli faktörlerle bir nesilden diğerine aktarıldığını destekleyen sayısız araştırma göz önünde bulundurulduğunda, psikopatolojilerin aile içerisinde, bakım veren yetişkinlerden (özellikle de ebeveynlerden) çocuklara aktarımında altta yatan mekanizmalar olarak şemaların etkili olduğu varsayımı oldukça makul hale gelmektedir. Şemaların oluşumu ile ilgili önemi vurgulanan ebeveynlik tutumlarının nesiller arası geçişine dair yapılan birçok araştırma ve çocukluk çağı travmaları modeli bu varsayımı desteklemektedir.

Çocukluk çağı travmaları ve çeşitli psikopatolojiler gibi erken dönem şemalarla ilişkili olan değişkenlerin aktarımına ilişkin tüm bu veriler ışığında, bu makalede erken dönem uyumsuz şemaların nesiller arası aktarımına ilişkin çalışmaların derlenmesi hedeflenmiştir. Bu derleme anlatı derlemesi (*narrative review*) yöntemi ile gerçekleştirilmiştir.

Şemaların Nesiller Arası Aktarımına Dair Çalışmalar

Alanyazında şemaların oluşmasında etkili olan, ihmâl ve istismar, ebeveynlik tutumları, çeşitli travmalar gibi birçok değişkenin bir nesilden diğerine geçişini farklı kuramsal arka planlarla inceleyen önemli sayıda araştırmanın bulunduğu görülmektedir.^{22,23} Bununla birlikte şema terapi modeli kapsamında; aile üyelerinin şemalarının benzerliklerini, iki neslin şemaları arasındaki ilişkiyi, bu ilişkinin arkasında işleyen etmenleri inceleyen sınırlı sayıda çalışma bulunduğu^{24,25};

- 20 Anthea Maher - Liana Cason - Tyrone Huckstepp - Helen Stallman - Lee Kannis-Dymand - Prudence Millier - Jonathan Mason - Andrew Wood - Andrew Allen, "Early Maladaptive Schemas in Eating Disorders: A systematic review", *European Eating Disorders Review*, vol. 30 no. 1, 2022, p. 3-22.
- 21 Asnea Tariq - Ethel Quayle - Stephen M Lawrie - Corinne Reid - Stella W. Y. Chan, "Relationship Between Early Maladaptive Schemas and Anxiety in Adolescence and Young Adulthood: A Systematic Review and Meta-Analysis.", *Journal of Affective Disorders*, vol. 295, 2021, p. 1462-1473.
- 22 Görkem Derin – Erdiç Öztürk, "Psikotarih Temelli Çocuk Yetiştirme Stillerinin Kuşaklararası Travma Geçiş Açısından İncelenmesi", *Turaz Akademi*, vol. 1, 2018, s. 16-29.
- 23 Çağla Pınar Sevinç Yalçın – Erdiç Öztürk, "Travma Sonrası Zamanın Donması ve Travmanın Nesiller Arası Aktarımı", *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, vol. 3, no. 3, 2018, s. 21-28.
- 24 İdil Alaftar – Tuğba Uzer, "Understanding Intergenerational Transmission of Early Maladaptive Schemas from a Memory Perspective: Moderating Role of Overgeneral Memory on Adverse Experiences", *Child Abuse and Neglect*, vol. 127, art. 105539, May 2022, p. 105539.
- 25 Cemre Karaarslan – Dilay Eldogan – İbrahim Yigit, "Associations Between Early Maladaptive Schema Domains of Parents and Their Adult Children: The Role of Defence Styles", *Clinical Psychology and Psychotherapy*, vol. 28, no. 5, September 2021, p. 1043-1054.

buna rağmen şemaların aktarımına ilişkin genel bir fikir edinmenin mümkün olduğu görülmektedir. Şemaların aktarımının Şema Terapi Modeli kapsamında incelenmesinin, kuramın arka planında yer alan ebeveyn çocuk ilişkisine dair önemli varsayımlara ve olası değişim mekanizmalarına dair sunacağı kanıtlar ve bilgiler sayesinde alana önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir. Ayrıca çeşitli terapi bağlamlarında aile içi dinamiklere dair sistemli bir bakış açısı kazandırabilir; sosyal hizmet sistemleri, sosyal politika geliştirilmesi, kurumsal psiko-destek çalışmaları gibi çeşitli bağlamlarda risk faktörlerinin anlaşılmasında ve sağlık hizmetleri planlamalarında önemli bir kaynak olabilir. Mevcut derleme ile şemaların aktarımına ilişkin çalışmaların bir arada ele alınması ve daha sonraki çalışmalar için bir zemin oluşturulması amaçlanmıştır.

Shorey ve arkadaşları tarafından madde bağımlılığı tedavisine başvuran bireyler ve ebeveynlerinin şemaları arasındaki benzerlik ve farklılıkları inceleyen çalışma²⁶, bu alandaki ilk çalışmalardan biri olarak görülmektedir. Çoğunluğu erkeklerin oluşturduğu bir grup hastadan ve bağımlılık tedavisi sürecindeki aile terapisi uygulamasına katılmakta olan ebeveynlerinden (çoğunlukla anneler) oluşan katılımcıların erken dönem uyumsuz şemaları Young Şema Ölçeği'nin 232 maddelik uzun formu ile ölçülmüştür. Sonuçlar, tedavi arayan madde bağımlılarının, 18 erkendönemuyumsuzşemanın 17'sinde ebeveynlerinden önemli ölçüde daha yüksek puanlar aldıklarını ve farkların çoğunun, etki büyüklükleri açısından değerlendirildiğinde oldukça büyük olduğunu göstermiştir. Yalnızca Kendini Feda Şemasının her iki grupta da anlamlı şekilde yüksek olduğu ayrıca belirtilmiştir. Araştırmacılar bu bulguları (a) şemaların nesiller arası aktarılmıyor olabileceği; (b) çocukların, ebeveynlerinin şemalarına tepki olarak farklı erken dönem uyumsuz şemalar geliştirmiş olabilecekleri; (c) ebeveynlerin bir kısmının daha önce kişisel sorunları için psikoterapi almış olması; (d) bazı şemaların yaşla birlikte azalmış olabileceği gibi varsayımlarla tartışmışlardır. Bununla birlikte daha sonra yapılan birçok çalışmada şemaların nesiller arası aktarımına ilişkin kanıtlar sunulmuştur.

Shorey ve arkadaşlarının araştırma sonuçlarının aksi yönünde bulguları raporlayan ilk çalışma olarak karşımıza Macik ve arkadaşlarının yürüttüğü araştırma çıkmaktadır.²⁷ Örneklemi kısıtlı sayıda aileyi içerse de (20 aile) her

26 Ryan C. Shorey – Scott Anderson – Gregory L. Stuart, “An Examination of Early Maladaptive Schemas among Substance Use Treatment Seekers and Their Parents”, *Contemporary Family Therapy*, vol. 34, no. 3, September 2012, p. 429-441.

27 Dorota Maćik - Jan Chodkiewicz - Daria Bielicka, “Trans-generational Transfer of Early Maladaptive Schemas—A Preliminary Study Performed on a Non-Clinical Group”, *Current Issues in Personality Psychology*, vol. 4, no.3, 2016, p. 132-145.

aileden, her biri yetişkin olan dört kişinin (anne, baba, erkek çocuk, kız çocuk) katılması (toplam 80 katılımcı), bu araştırmayı diğerlerinden ayırmaktadır. Araştırmada Young Şema Ölçeği Kısa Form ve Ebeveyn Tutumlarının Geriye Dönük Değerlendirilmesi Ölçeği kullanılarak ölçülen ebeveyn tutumları, ebeveynlerin ve çocuklarının şemaları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Kız çocuklarına ilişkin sonuçlar, kız çocuğunun şemaları ile babanın algılanan ebeveyn tutumu arasındaki ilişkinin anlamsız; annenin algılanan ebeveyn tutumları ile olan ilişkinin ise (en çok aşırı talepkâr tutum olmak üzere) anlamlı olduğunu göstermektedir. Erkek çocuklar için ise hem anne hem de babadan algılanan ebeveyn tutumu için daha az anlamlı ilişkiler bildirilmiştir. Ebeveynlerin şemaları ile çocukların şemaları arasındaki ilişkiye bakıldığında, annelerin Kusurluluk ve Dayanıksızlık gibi şemaları ile babaların Kusurluluk, Engellenme ve Kendini Feda gibi şemaları özellikle kız çocuklarının şemalarıyla güçlü şekilde ilişkili bulunmuştur. Erkek çocuklarının şemalarıyla en güçlü ilişkiler annelerin Karamsarlık Şeması ve babanın Dayanıksızlık Şeması arasındadır. Bu sonuçlar, Beigi ve Askari²⁸ tarafından desteklenmekte, benzer şekilde Kusurluluk Şemasının her iki nesilde de şiddetli olduğuna dair güçlü bulgulardan söz edilmektedir.

Beigi ve Askari, İran’da, 50 kişilik bozukluğu tanısı almış hasta ve ebeveynleri ile yaptıkları araştırmalarında kişilik bozukluğuna ilişkin ölçümlere ek olarak, bütün katılımcılara Young Şema Ölçeği uygulanmıştır. Ebeveyn şemaları ve çocuk şemaları arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için yapılan korelasyon analizlerinde, her üç kişilik bozukluğu kümesinde de anne ve baba şemaları arasında anlamlı korelasyonlar olduğu gözlenmiştir. Araştırmacılar her bir küme için ebeveyn-çocuk şemaları arasındaki ilişkiyi incelemiş ve rapor etmişlerdir. Buna göre A Kümesi Kişilik Bozukluklarında; çocuğun Dayanıksızlık Şeması ile annenin Dayanıksızlık ve Kusurluluk Şemaları arasında ve çocuğun Duygusal Yoksunluk Şeması ile babanın Duygusal Yoksunluk Şeması arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. B kümesi kişilik bozukluklarında; çocuğun Dayanıksızlık Şeması ile annenin Terkedilme, Kusurluluk ve Başarısızlık Şemaları ilişkiliyken, çocuktaki Haklılık ve Yetersiz Öz Disiplin Şeması annenin şemalarının hiçbirisiyle ilişkili bulunmamıştır. Ayrıca bu kümede çocuğun Duygusal Yoksunluk Şeması ile babanın Duygusal Yoksunluk Şeması güçlü şekilde ilişkiliyken, çocuğun Kendini Feda ve Boyun Eğme Şemaları babanın şemalarının hiçbirisiyle ilişkili görülmemiştir. Kişilik bozukluklarının üçüncü kümesinde, çocuktaki Dayanıksızlık Şeması ile annenin Dayanıksızlık Şeması arasında güçlü, Terk

28 Neda Ali Beigi – Hamideh Askari, “Interaction of Parent-Child Schemas in Different Types of Personality Disorders”, *International Journal of Advanced Biotechnology and Research*, vol. 7, 2016, p. 1039-1046.

Edilme, Kuşkuculuk, Sosyal İzolasyon ve Kusurluluk şemaları ile de önemli ölçüde ilişkili bulunmuştur. Çocuktaki Duygusal Yoksunluk Şeması, babadaki Duygusal Yoksunluk Şeması ile güçlü derecede ilişkilidir.²⁹

Hollanda’da sosyal hizmet bağlamında şemaların aktarılmasının incelendiği bir çalışma ise risk faktörleri, sağlık hizmetleri ve sosyal politikaların geliştirilmesine dair mekanizmaların anlaşılmasının önemini vurgulamaktadır. Zonnevrijlle ve Hildebrand’ın³⁰ daha küçük (20 ebeveyn-çocuk ikilisi) ve daha özel (çocuk koruma servisindeki gençler ve ebeveynleri) bir örnekleme yaptıkları bir keşif çalışmasında ebeveyn ve çocukların şemaları arasındaki ilişkinin Reddedilme-Kopukluk alanında en güçlü olduğu görülmüştür. Sonuçlar hem çocuklar hem de ebeveynleri için Kendini Feda Şemasını en güçlü şema olduğunu, bunun ardından Yüksek Standartlar Şemasının geldiğini göstermektedir. Ebeveynlerin ve gençlerin şemaları arasındaki önemli korelasyonların çoğunun (10’dan yedisi), ebeveynlerin Zedelenmiş Sınırlar ve Kopukluk-Reddedilme alanlarının şemaları ile gençlerin Kopukluk-Reddedilme ve Zedelenmiş Özerklik şema alanları arasında olduğu görülmüştür. Kopukluk-Reddedilme ve Zedelenmiş Özerklik şema alanlarına dair bu sonuçlar başka araştırma sonuçları tarafından da desteklenmiştir.^{31,32,33}

Alanyazın incelendiğinde konuyu daha geniş örneklemlerle ve Şema Terapi teorisinin diğer başka kavramlarını (ve ölçme araçlarını) içerecek şekilde ele alan çalışmaların gerçekleştirilmeye başlandığı görülmektedir. Bu çalışmalardan ilki Sundag ve arkadaşlarının³⁴ Almanya’da gerçekleştirdikleri çalışmadır. İki neslin şemaları arasındaki ilişkiyi ebeveynin şema başa çıkma tarzıyla birlikte inceleyen bu çalışma, şemaların ebeveynlik yoluyla nesiller arası aktarımına ilişkin bazı varsayımları incelemektedir. 120 ebeveyn-çocuk ikilisinden (anne

29 Neda Ali Beigi – Hamideh Askari, *a.g.e.*, p. 1039-1046.

30 Marian Zonnevrijlle - Martin Hildebrand, “Like parent, like child? Exploring the Association Between Early Maladaptive Schemas of Adolescents Involved with Child Protective Services and Their Parents.”, *Child and Family Social Work*, vol. 24, no. 2, 2018, p. 190-200.

31 İdil Alaftar – Tuğba Uzer, *a.g.e.*, p. 105539.

32 Cemre Karaarslan – Dilay Eldogan – İbrahim Yigit, *a.g.e.*, p. 1043-1054.

33 Zeynep Zeynel – Tuğba Uzer, “Adverse Childhood Experiences Lead to Trans-Generational Transmission of Early Maladaptive Schemas”, *Child Abuse and Neglect*, vol. 99, art. 104235, January 2020, p. 1-14.

34 Johanna Sundag – Christine Zens – Leonie Ascone – Susanne Thome – Tania M. Lincoln, “Are Schemas Passed on? A Study on the Association Between Early Maladaptive Schemas in Parents and Their Offspring and the Putative Translating Mechanisms”, *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, vol. 46. no. 6, 2018, p. 738-753.

veya babadan yalnızca biri) veri toplanan araştırmada, ebeveynlerden Young Şema, Young Telafi ve Young Kaçınma ölçekleri ile; (yetişkin) çocuklardan ise Young Şema ve Young Ebeveyn Ölçekleri ile veri toplanmıştır. Yapılan iki ayrı seri aracılık analizi sonucunda, çocuk ve ebeveynin şemaları arasındaki ilişkinin ebeveynin aşırı telafi ile başa çıkması ve çocuğun hatırladığı olumsuz ebeveynlik davranışları ile yordadığı görülmüştür; ebeveynin kaçınarak başa çıkmasının ise bu ilişkiyi anlamlı şekilde yordamadığı sonucuna varılmıştır. Araştırmacılar, bu sonuçların ebeveyn başa çıkma ve ebeveynlik yoluyla bir nesilden diğerine geçtiği fikrine ilişkin ön kanıtlar sunduğunu ve şema teorisinin şemaların olumsuz ebeveynlik davranışlarıyla oluştuğu varsayımını desteklediğini ileri sürmüşlerdir. Ebeveyn ve çocuğun şemaları arasındaki korelasyonla sınırlı kalmamış olması ve seri aracılık gibi nispeten daha karmaşık istatistiksel analizleri kullanması bu araştırmayı ötekilerden ayırmaktadır.

Sundag ve arkadaşlarının³⁵ ebeveynlik tarzı ile şema arasındaki ilişkiye dair bulgularını destekleyen çalışmalardan biri Avustralya’da Gibson ve Francis³⁶ tarafından gerçekleştirilmiştir. 39 anne-kız ikilisi ile yapılan araştırmada, tüm katılımcıların şemaları, kız çocukların algıladığı ebeveynlik stilleri ve (ruh haline dair kontrol değişkeni olarak) depresyon değişkenleri ölçülmüştür. Araştırma sonuçlarında annenin uyumsuz şemaları ve ebeveynlik tarzının, kız çocuğunun şemalarını yordadığı ve bazı şemaların anneden kız çocuğuna doğrudan aktarıldığı (seçici içselleştirme) rapor edilmiştir. Ayrıca yüksek düzeyde otoriter ebeveynlik, daha düşük seviyelerde kız çocuğu şemalarını yordarken, yüksek düzeyde aşırı korumacı ebeveynlik, daha yüksek seviyelerde kız çocuğu şemasını yordamıştır.

Şemaların nesiller arası aktarımına dair oldukça az sayıdaki çalışmalardan önemli bir kısmı da ülkemizde gerçekleştirilmiştir. Zeynel ve Uzel’in³⁷, anne-çocuk ikilisinden veri toplayan ve şemaların aktarımı varsayımını inceleyen çalışmaları bunlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada aracı düzenleyici değişken olarak “baba katılımı” değişkeni modele dahil edilmiştir. Katılımcılar 179 anne ve geç ergen çocuk ikilisi olarak belirlenmiş; annelere Young Şema Ölçeği, çocuklara ise Young Şema Ölçeği, Çocukluk Travmaları Ölçeği, Baba Katılımı Ölçeği ve Dayanıklılık Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma analizleri kopukluk ve reddedilme alanındaki şemalarla kısıtlanmıştır. Sonuçlar annelerin bu alandaki

35 Johanna Sundag – Christine Zens – Leonie Ascone – Susanne Thome – Tania M. Lincoln, *a.g.e.*, p. 738-753.

36 Madeline Gibson - Andrew J. P. Francis, “Intergenerational Transfer of Early Maladaptive Schemas in Mother–Daughter Dyads, and the Role of Parenting”, *Cognitive Therapy and Research*, vol. 43, 2019, p. 737-747.

37 Zeynep Zeynel – Tugba Uzer, *a.g.e.*, p. 1-14.

şemalarının çocuklarının aynı alandaki şemalarını yordadığını; olumsuz çocukluk deneyimlerinin ise baba katılımı düşük olduğunda bu ilişkiye önemli ölçüde aracılık ettiğini göstermektedir. Böylece araştırmacılar, şemaların özellikle babalar çocuk yetiştirme konusunda yeterli desteği sağlamadığında, olumsuz çocukluk deneyimleri yoluyla bir nesilden diğerine aktarıldığına dair kanıtlar sunmaktadır. Araştırma sonuçlarının başka çalışmalarla desteklendiği³⁸ görülmektedir.

Ülkemizde yapılan bir başka araştırma Alaftar ve Uzer tarafından gerçekleştirilmiştir.³⁹ Araştırmacılar 120 anne-geç ergen çocuk ikilisi ile yaptıkları çalışmalarında tüm katılımcılara Young Şema Envanteri ve Beck Depresyon Envanteri, geç ergenlere ayrıca Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği ve Otobiyografik Anı Hatırlama Görevi uygulamıştır. Analizler sadece Kopukluk/Reddedilme alanındaki şemaları kapsamak üzere; olumsuz çocukluk deneyimlerinin, annelerin ve çocukların şemaları arasındaki ilişkiye önemli ölçüde aracılık ettiği varsayımını doğrulamıştır. Ayrıca, bu ilişki, özellikle olumsuz deneyimi aşırı genelleyerek hatırlama eğilimi yüksek olan çocuklar için daha güçlüdür. Bu araştırma bulgularının, iki neslin şemaları arasındaki ilişkiye aracılık eden değişkenlerin keşfedilmesi yönünden oldukça önemli olduğu görülmektedir. Bu ilişkiyi başka bir değişkenle (savunma mekanizmaları) ele alan diğer bir çalışma aşağıda incelenmiştir.

Konuyu kuramlar arası bir yaklaşımla ele alan Karaaslan ve arkadaşları⁴⁰ nesiller arası şema aktarımına aracılık eden değişken olarak, psikodinamik bir kavram olan “savunma mekanizmaları”nı seçmişlerdir. Anne-baba-yetişkin çocuk üçlüsü şeklinde 215 aileden veri toplayan çalışmada, araştırmacılar şemaların nesiller arası aktarımına ilişkin mekanizmayı savunma mekanizmalarının aracı değişken olduğu bir modelle incelemişler ve analizleri Kopukluk/Reddedilme ve Zedelenmiş Özerklik şema alanları ile kısıtlı tutmuşlardır. Tüm katılımcıların şemalarının ve savunma stillerinin ölçüldüğü çalışmada kullanılan seri aracılık analizi sonucunda; ebeveynlerin ve yetişkin çocuklarının Kopukluk/Reddedilme ve Bozulmuş Özerklik Şema alanları arasında anlamlı ilişkiler bulunmuş; seri aracılık modelinde bu ilişkilere yalnızca ebeveynlerin ve yetişkin çocuklarının olgunlaşmamış savunma mekanizmalarının aracılık ettiği görülmüştür. Bu çalışma nispeten geniş bir örnekleme, ailenin üç üyesini (anne-baba-yetişkin çocuk) içeriyor olması ve şemaları psikodinamik bir kavramla inceliyor olması bakımından diğerlerinden ayrılmaktadır.

38 Marian Zonnevrijle - Martin Hildebrand, *a.g.e.*, p. 190-200.

39 İdil Alaftar – Tuğba Uzer, *a.g.e.*, p. 105539.

40 Cemre Karaaslan – Dilay Eldogan – İbrahim Yigit, *a.g.e.*, p. 1043-1054.

Tartışma

Şemaların nesiller arası aktarımının ve ebeveyn- çocuk ilişkisinin bu geçiş bağlamında araştırılmasının uygulamada olduğu kadar kuramsal anlamda da önemli çıktılar sağlayacağı görülmektedir.⁴¹ Şema terapinin popülaritesine rağmen, şema terapi modeli ve etkinliği üzerine yapılan araştırmalarda önemli boşluklar bulunmaktadır⁴². Young ve arkadaşları tarafından, teori ve klinik gözlemden türetildiği ve bu nedenle deneysel araştırmalarla desteklenmesi gerektiği vurgulanan temel duygusal ihtiyaçlar⁴³, ebeveynlerin karşılanmamış temel ihtiyaçlar üzerindeki etkisi⁴⁴, ebeveynin seçici içselleştirilmesi⁴⁵ gibi kurama içkin nedensel varsayımlar bu kapsamda değerlendirilmektedir.⁴⁶ Bugüne kadarki araştırmalar bu varsayımları yeterince ele almamıştır; çoğu çalışma, tipik olarak çocukluk çağı örseleyici yaşantılarının geriye dönük ölçümleri ile yetişkin örneklemelerinde şu anda ölçülen uyumsuz şemalar arasındaki ilişkiyi değerlendiren ilişkiyel araştırma desenleri içermektedir.⁴⁷

Bu incelemede ele alınan çalışmaların her biri^{48,49,50,51,52,53,54,55}, nesiller arası geçişi iki nesilden birden ve aynı ölçęęi (Young Şema Ölçeği) kullanarak ölçüm aldıkları araştırma desenleri ile araştırmıştır. Ebeveynler ve yetişkin çocuklarının

41 Cemre Karaarslan – Dilay Eldogan – Ibrahim Yigit, *a.g.e.*, p. 1043-1054.

42 Pamela Pilkington – Rita Younan – Gery Karantzas, “Identifying the Research Priorities for Schema Therapy: A Delphi Consensus Study.”, *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 2022, p. 1-13.

43 Young - Weishaar - Klosko, *a.g.e.*, p. 7-9.

44 George Lockwood - Poul Perris, *a.g.e.*, p. 41-66.

45 Paula Stroian, “Emotional Needs and Schematic Functioning in Depression: A Narrative Review”, *Journal of Evidence-Based Psychotherapies*, vol 21, no. 1, 2021, p. 21-36.

46 George Lockwood – Rachel Samson, “Understanding and Meeting Core Emotional Needs”, *In Creative Methods in Schema Therapy*, (içinde), New York, Routledge Press, 2020, p. 76-90.

47 Pamela Pilkington – Amy Bishop – Rita Younan, “Adverse Childhood Experiences and Early Maladaptive Schemas in Adulthood: A Systematic Review and Meta-Analysis”, *Clinical Psychology & Psychotherapy*, vol. 28, no. 3, 2021, p. 569-584.

48 Cemre Karaarslan – Dilay Eldogan – Ibrahim Yigit, *a.g.e.*, p. 1043-1054.

49 İdil Alaftar – Tuğba Uzer, *a.g.e.*, p. 105539.

50 Marian Zonnevijlle - Martin Hildebrand, *a.g.e.*, p. 190-200.

51 Johanna Sundag – Christine Zens – Leonie Ascone – Susanne Thome – Tania M. Lincoln, *a.g.e.*, p. 738-753.

52 Neda Ali Beigi – Hamideh Askari, *a.g.e.*, p. 1039-1046.

53 Zeynep Zeynel – Tugba Uzer, *a.g.e.*, p. 1-14.

54 Madeline Gibson - Andrew J. P. Francis, *a.g.e.*, p. 737-747.

55 Ryan C. Shorey – Scott Anderson – Gregory L. Stuart, *a.g.e.*, p. 429-441.

şema puanları arasındaki ilişkiye dair yapılan istatistiksel analizlerle nesiller arası geçişe dair bilgi edinilmesi amaçlanmış, ayrıca çalışmaların önemli bir kısmında bu ilişkide etken olabilecek çeşitli değişkenleri içeren farklı analizler de yapılmıştır. Sonuçlar ebeveynler ve yetişkin çocukların şemaları arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan, Shorey ve arkadaşları⁵⁶ tarafından bağımlılık tedavisi alan yetişkinler ve ebeveynleri ile yürütülen çalışmada, bu ilişkiye dair bir bulgu elde edilemediği; yalnızca Kendini Feda Şemasının her iki nesilde de yüksek olduğu sonucuna ulaşıldığı görülmektedir. Araştırmacılar bu istisnai sonucu, kısıtlı sayıdaki örneklemdeki bazı ebeveynlerin daha önce terapi almaları nedeni ile olası bir şema geçişini ölçememiş olabilecekleri şeklinde yorumlamışlardır. Ek olarak bu çalışmanın klinik bir örneklemle yürütülmüş olmasının da bu sonuçta etkili olabileceğini düşündürmektedir.

Bu çalışmada aktarılan diğer araştırmalarda rapor edilen, iki neslin şemaları arasındaki ilişkinin varlığına dair bildirilen sonuçlar, şema terapi modelinin kuramsal arka planı ile oldukça uyumludur. Ebeveynin erken dönem uyumsuz şemalara sahip olması sonucu kendine değer verme, duygusal ihtiyaçlarını karşılayabilme ve olumlu ilişkiler kurabilme kapasitesinin sınırlı olması; çocuğunun temel duygusal ihtiyaçlarını karşılamada ve ona şefkat ve destekleyici bir ortam sağlamada yetersiz kalması olasılığını yükseltecektir. Bu durum çocuğun da erken dönem uyumsuz şemalar geliştirilmesine neden olacaktır.⁵⁷ Bu ilişkinin çocuğun olumsuz çocukluk deneyimleri ile daha güçlü hale gelmesi^{58,59,60} ise Şema Terapi Modeli'nin bu ilişkiye dair kuramsal varsayımlarını desteklemektedir. Yani ebeveynlerin kendi uyumsuz şemaları nedeni ile çocuklarının temel duygusal ihtiyaçlarını karşılayamaz olmaları, çocuğun uyumsuz şemalar geliştirmesinde etkili rol oynamaktadır.

Şemaların gelişmesindeki bir diğer etmen olan “ebeveynin seçici içselleştirilmesi” de şemaların aktarımını araştırırken ele alınması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Şemaların aktarımına dair çalışmalar, henüz her bir etmeni inceleyecek kadar çeşitlenmemiş olsa da⁶¹ bazı şemaların anneler ve kızları arasındaki (ebeveynlik tarzı tarafından yordanmaksızın) doğrudan

56 Ryan C. Shorey – Scott Anderson – Gregory L. Stuart, *a.g.e.*, p. 429-441.

57 Young - Weishaar - Klosko, *a.g.e.*, p. 7-9.

58 İdil Alaftar – Tuğba Uzer, *a.g.e.*, p. 105539.

59 Dorota Maçık - Jan Chodkiewicz - Daria Bielicka, *a.g.e.*, p. 132-145.

60 Johanna Sundag – Christine Zens – Leonie Ascone – Susanne Thome – Tania M. Lincoln, *a.g.e.*, p. 738-753.

61 Madeline Gibson - Andrew J. P. Francis, *a.g.e.*, p. 737-747.

aktarımına (seçici içselleştirme) dair kanıtlar içerdiği rapor edilmiştir. Bu sonuçlar şemaların aktarımında “ebeveynin seçici içselleştirilmesi” ile ilgili varsayımının daha ayrıntılı araştırmalarla incelenmesi gerektiğini göstermektedir⁶².

Şemaların nesiller arası aktarımı yeni çalışılmaya başlanan bir alan olduğu için bu konudaki çalışmaların neredeyse hepsinin son 10 yılda gerçekleştirildiği ve sayısının oldukça sınırlı olduğu karşımıza çıkmaktadır. Bu incelemede ele alınan 9 araştırma arasından 5’i kısıtlı sayıda örnekleme (20-50 ebeveyn-çocuk ikilisi) yürütülmüştür, araştırmacılar çalışmalarının keşifsel nitelikte olduğunu vurgulamaktadır.^{63,64,65,66,67} İki neslin birden araştırmaya dahil edilmesinin zorluğunun örneklem sayısını doğrudan etkilediği düşünüldüğünde bu durum oldukça anlaşılabilir. Ayrıca kurum bakımındaki gençler veya tanı almış bireyler gibi özel örneklemlerle yapılan çalışmalarda bu zorluk daha da artmaktadır.

Ebeveyn ve çocuk şemaları arasındaki ilişkinin, bazı şemalar veya şema alanlarında diğerlerine oranla daha güçlü olması^{68,69,70,71} sonraki araştırmacıları daha spesifik şema alanlarını araştırmaya itmiş^{72,73,74}, böylece şema alanlarının ayrıntılı olarak incelenmesinin yolu açılmıştır. Ayrıca iki neslin şemaları arasındaki ilişkiyi ölçen araştırmalardan^{75,76,77,78,79}, bu ilişki yordayabilecek çeşitli değişkenlerin incelendiği araştırmalara geçiş yapıldığı görülmektedir. Şemaların aktarımını; şema terapi modelinin başa çıkma tarzları, karşılanmamış duygusal ihtiyaçlar gibi diğer kavramlarını da dahil ederek daha zengin modellerle inceleyen araştırmalara ek olarak; psikodinamik modelin “savunma

62 Young - Weishaar - Klosko, *a.g.e.*, p. 66-70.

63 Neda Ali Beigi – Hamideh Askari, *a.g.e.*, p. 1039-1046.

64 Madeline Gibson - Andrew J. P. Francis, *a.g.e.*, p. 737-74.

65 Dorota Maçık - Jan Chodkiewicz - Daria Bielicka, *a.g.e.*, p. 132-145.

66 Ryan C. Shorey – Scott Anderson – Gregory L. Stuart, *a.g.e.*, p. 429-441.

67 Marian Zonnevijlle - Martin Hildebrand, *a.g.e.*, p. 190-200.

68 Neda Ali Beigi – Hamideh Askari, *a.g.e.*, p. 1039-1046.

69 Dorota Maçık - Jan Chodkiewicz - Daria Bielicka, *a.g.e.*, p. 132-145.

70 Ryan C. Shorey – Scott Anderson – Gregory L. Stuart, *a.g.e.*, p. 429-441.

71 Marian Zonnevijlle - Martin Hildebrand, *a.g.e.*, p. 190-200.

72 İdil Alaftar – Tuğba Uzer, *a.g.e.*, p. 105539.

73 Cemre Karaarslan – Dilay Eldogan – Ibrahim Yigit, *a.g.e.*, p. 1043-1054.

74 Zeynep Zeynel – Tugba Uzer, *a.g.e.*, p. 1-14.

75 Neda Ali Beigi – Hamideh Askari, *a.g.e.*, p. 1039-1046.

76 Madeline Gibson - Andrew J. P. Francis, *a.g.e.*, p. 737-74.

77 Dorota Maçık - Jan Chodkiewicz - Daria Bielicka, *a.g.e.*, p. 132-145.

78 Ryan C. Shorey – Scott Anderson – Gregory L. Stuart, *a.g.e.*, p. 429-441.

79 Marian Zonnevijlle - Martin Hildebrand, *a.g.e.*, p. 190-200.

mekanizmaları” kavramı⁸⁰ gibi başka modellere ait kavramlarla inceleyen güncel araştırmaların da sonuçları şemaların nesiller arası aktarımını doğrular nitelikte bulgular bildirmektedir.

Çalışmaların bir kısmında bağımlılık⁸¹, kişilik bozukluğu⁸², çocuk koruma servisi kapsamında bulunma⁸³ gibi özel örneklemlerle çalışılmış olması; sınırlı sayıdaki çalışmanın Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, İran, Hollanda, Avustralya, Polonya, Türkiye gibi çeşitli ülkelerde gerçekleştiriliyor olması kültürler arası genellenebilirlik ile ilgili umut vadediyor görünmektedir. Bununla birlikte nesiller arası aktarımın nasıl gerçekleştiğine ve deneyimlendiğine dair bilgimizi derinleştirmek ve olası değişkenleri keşfetmek için yapılacak nitel araştırmaların alanı büyük katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca şemaların aktarımında her iki ebeveynin de dahil edildiği ve ebeveynler arası şema/ebeveynlik tutumları gibi değişkenlerdeki birlikte değişme olasılığı yüksek olan değişkenlerin kontrol edildiği nicel analizlerin de yeni ufuklar açabileceği görülmektedir. Bu tür çalışmalar nesiller arası geçişe daha geniş bir perspektiften bakmayı ve aile içindeki şema dinamiklerine dair oldukça işlevsel bilgiler sağlamayı vadediyor görünmektedir. Son olarak tüm aile bireylerinin dahil edildiği ve Şema Terapi kavramsallaştırmasının “teslim”, “telafi”, “karşılanmamış temel duygusal ihtiyaçlar” gibi farklı değişkenlerinin de dahil edildiği büyük ölçekli çalışmaların psikoterapi uygulamalarına yol göstereceği gibi modelin varsayımlarına ilişkin kanıt üretmesi yönünde de katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

Alaftar, İdil – Uzer, Tuğba, “Understanding Intergenerational Transmission of Early Maladaptive Schemas from a Memory Perspective: Moderating Role of Overgeneral Memory on Adverse Experiences”, *Child Abuse and Neglect*, vol. 127, art. 105539, May 2022; doi: 10.1016/j.chiabu.2022.105539.

Bach, Bo – Lockwood, George – Young, Jeffrey E., “A New Look at the Schema Therapy Model: Organization and Role of Early Maladaptive Schemas”, *Cognitive Behaviour Therapy*, vol. 47, no. 4, July 2018; doi: 10.1080/16506073.2017.1410566.

80 Cemre Karaarslan – Dilay Eldogan – İbrahim Yigit, *a.g.e.*, p. 1043-1054.

81 Ryan C. Shorey – Scott Anderson – Gregory L. Stuart, *a.g.e.*, p. 429-441.

82 Dorota Maćik - Jan Chodkiewicz - Daria Bielicka, *a.g.e.*, p. 132-145.

83 Marian Zonnevillje - Martin Hildebrand, *a.g.e.*, p. 190-200.

Bakos, Daniela Schneider – Gallo, Alex Eduardo – Wainer, Ricardo, “Systematic Review of the Clinical Effectiveness of Schema Therapy”, *Contemporary Behavioral Health Care*, December, vol. 1, no. 1, 2015.

Beigi, Neda Ali – Askari, Hamideh, “Interaction of Parent-Child Schemas in Different Types of Personality Disorders.”, *International Journal of Advanced Biotechnology and Research*, vol. 7, 2016.

Bowlby, John, “The Bowlby-Ainsworth Attachment Theory”, *Behavioral and Brain Sciences*, vol. 2, no. 4, December 1979.

Derin, Gökem – Öztürk, Erdinç, “Psikotarih Temelli Çocuk Yetiştirme Stilllerinin Kuşaklararası Travma Geçişini Açısından İncelenmesi”, *Turaz Akademi*, vol. 1, 2018.

Edwards, David – Arntz, Arnoud, “Schema Therapy in Historical Perspective”, *The Wiley-Blackwell Handbook of Schema Therapy*, (içinde), Sussex, Wiley & Sons, 2012.

Flanagan, Cathy – Atkinson, Travis – Young, Jeffrey, “An Introduction to Schema Therapy: Origins, Overview, Research Status and Future Directions”, *Creative Methods in Schema Therapy: Advances and Innovation in Clinical Practice*, (içinde), New York, Routledge Press, 2020.

Gibson, Madeline - Francis, Andrew J. P., “Intergenerational Transfer of Early Maladaptive Schemas in Mother–Daughter Dyads, and the Role of Parenting”, *Cognitive Therapy and Research*, vol. 43, no. 4, August 2019.

Karaarslan, Cemre – Eldogan, Dilay – Yigit, Ibrahim, “Associations Between Early Maladaptive Schema Domains of Parents and Their Adult Children: The Role of Defence Styles”, *Clinical Psychology and Psychotherapy*, vol. 28, no. 5, September 2021, doi: 10.1002/cpp.2579.

Köhler, Stephan – Guhn, Anne – Betzler, Felix – Stiglmayr, Christian – Brakemeier, Eva-Lotta – Sterzer, Philipp, “Therapeutic Self-Disclosure within DBT, Schema Therapy, and CBASP: Opportunities and Challenges”, *Frontiers in Psychology*, vol. 8, art. 2073, November 2017; doi: 10.3389/fpsyg.2017.02073.

Köse Karaca, Bahar, “Şema Terapi”, *Bilişsel Davranışçı Psikoterapide Yeni Gelişmeler*, (içinde), Ankara, Nobel Yayın, 2021.

Lockwood, George – Perris, Poul, “A New Look at Core Emotional Needs”, *The Wiley-Blackwell Handbook of Schema Therapy: Theory, Research, and Practice*, Sussex, Wiley & Sons, 2012.

Lockwood, George – Samson, Rachel, “Understanding and Meeting Core Emotional Needs”, *In Creative Methods in Schema Therapy*, (içinde), New York, Routledge Press, 2020.

Maçık, Dorota – Chodkiewicz, Jan – Bielicka, Daria, “Trans-generational transfer of Early Maladaptive Schemas–A Preliminary Study Performed on a Non-Clinical Group”, *Current Issues in Personality Psychology*, vol. 4, no. 3, 2016; doi: 10.5114/cipp.2016.60411.

Maher, Anthea - Cason, Liana - Huckstepp, Tyrone - Stallman, Helen - Kannis-Dymand, Lee - Milllear, Prudence - Mason, Jonathan - Wood, Andrew - Allen, Andrew, “Early Maladaptive Schemas in Eating Disorders: A Systematic Review”, *European Eating Disorders Review*, vol. 30, no. 1, January 2022; doi: 10.1002/erv.2866.

Masley, Samantha A. – Gillanders, David A. – Simpson, Susan G. – Taylor, Morag A., “A Systematic Review of the Evidence Base for Schema Therapy”, *Cognitive Behavior Therapy*, vol. 41, no. 3, 2012; doi: 10.1080/16506073.2011.614274.

Pilkington, Pamela – Bishop, Amy – Younan, Rita, “Adverse Childhood Experiences and Early Maladaptive Schemas in Adulthood: A Systematic Review and Meta-Analysis”, *Clinical Psychology & Psychotherapy*, vol. 28, no. 3, May 2021; doi: 10.1002/cpp.2533.

Pilkington, Pamela – Younan, Rita – Karantzas, Gery, “Identifying The Research Priorities for Schema Therapy: A Delphi Consensus Study”, *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 2022; doi: doi.org/10.1002/cpp.2800.

Rafaeli, Eshkol – Bernstein, David P. – Young, Jeffrey, *Schema Therapy: Distinctive Features*, New York, Routledge Press, 2010.

Sevinç Yalçın, Çağla Pınar – Öztürk, Erdinç, “Travma Sonrası Zamanın Donması ve Travmanın Nesiller Arası Aktarımı”, *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, vol. 3, no. 3, 2018.

Shorey, Ryan C. – Anderson, Scott – Stuart, Gregory L., “An Examination of Early Maladaptive Schemas among Substance Use Treatment Seekers and Their Parents”, *Contemporary Family Therapy*, vol. 34, no. 3, September 2012; doi: 10.1007/s10591-012-9203-9.

Soygüt, Gonca – Karaosmanoğlu, Alp – Çakır, Zehra, “Assessment of Early Maladaptive Schemas: A Psychometric Study of the Turkish Young Schema Questionnaire-Short Form-3”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, vol. 20, no. 1, Spring 2009.

Stroian, Paula, “Emotional Needs and Schematic Functioning in Depression: A Narrative Review”, *Journal of Evidence-Based Psychotherapies*, vol 21, no. 1, March 2021; doi: 10.24193/jebp.2021.1.2.

Sundag, Johanna – Zens, Christine – Ascone, Leonie – Thome, Susanne – Lincoln, Tania M., “Are Schemas Passed on? A Study on the Association Between Early Maladaptive Schemas in Parents and Their Offspring and the Putative Translating Mechanisms”, *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, vol. 46. no. 6, 2018; doi: 10.1017/S1352465818000073.

Tariq, Asnea - Quayle, Ethel - Lawrie, Stephen M - Reid, Corinne - Chan, Stella W. Y., “Relationship Between Early Maladaptive Schemas and Anxiety in Adolescence and Young Adulthood: A Systematic Review and Meta-Analysis”, *Journal of Affective Disorders*, vol. 295, 2021; doi: 10.1016/j.jad.2021.09.031.

Young, Jeffrey E. – Kellogg, Scott H., “Schema Therapy for Borderline Personality Disorder”, *Journal of Clinical Psychology*, vol. 62, no. 4, April 2006; doi: 10.1002/jclp.20240.

Young, Jeffrey E. – Weishaar, Marjorie E. – Klosko, Janet S., *Schema Therapy: A Practitioner’s Guide*, New York, Guilford Press, 2003.

Zeynel, Zeynep – Uzer, Tugba, “Adverse Childhood Experiences Lead to Trans-Generational Transmission of Early Maladaptive Schemas”, *Child Abuse and Neglect*, vol. 99, art. 104235, January 2020.

Zonnevjlle, Marian – Hildebrand, Martin, “Like Parent, Like Child? Exploring the Association Between Early Maladaptive Schemas of Adolescents Involved with Child Protective Services and Their Parents”, *Child & Family Social Work*, vol. 24, no. 2, May 2019; doi: 10.1111/cfs.12602.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Araştırmacıların her birisinin mevcut araştırmaya katkısı %50 oranındadır.

Çatışma Beyanı

Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.